THE PERSPECTIVE OF NEW ERA SCIENCES
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
www.global-science-review.com
editor@global-science-review.com

ICHKI TURIZMNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI

Namangan Davlat Universiteti

Abubakirova Ruxsora

Ilmiy rahbar: Yoqubjonova Hulkarbonu

Annotatsiya

Mazkur maqolada ichki turizmning milliy iqtisodiyot rivojidagi o‘rni, uning hududiy iqtisodiy faollikni oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish hamda xizmatlar sohasini rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy-tahliliy jihatdan yoritilgan. Tadqiqot davomida O‘zbekistonda ichki turizmni rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, transport va turizm infratuzilmasidagi o‘zgarishlarning iqtisodiy samaradorligi statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilindi. Ichki turizmning kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashdagi roli ham asoslab berildi. Ichki turizm mamlakat iqtisodiyotining barqaror o‘sishini ta’minlovchi muhim omillardan biri ekanligi aniqlandi.

Kalit so’zlar: Ichki turizm, milliy iqtisodiyot, hududiy rivojlanish, turizm infratuzilmasi, xizmatlar sohasi, bandlik, iqtisodiy o‘sish, turizm siyosati, transport tizimi, tadbirkorlik.

Аннотация

Данной статье научно-аналитически освещается роль внутреннего туризма в развитии национальной экономики, его значение в повышении региональной экономической активности, создании новых рабочих мест и развитии сферы услуг. В ходе исследования на основе статистических данных были проанализированы проводимые в Узбекистане реформы по развитию внутреннего туризма, а также экономическая эффективность изменений в транспортной и туристической инфраструктуре. обоснована роль внутреннего туризма в поддержке малого бизнеса и частного предпринимательства. что

внутренний туризм является одним из важных факторов обеспечения устойчивого экономического роста страны.

Ключевые слова: Внутренний туризм, национальная экономика, региональное развитие, туристическая инфраструктура, сфера услуг, занятость, экономический рост, туристическая политика, транспортная система, предпринимательство

Abstract

This article scientifically and analytically examines the role of domestic tourism in the development of the national economy, particularly its importance in increasing regional economic activity, creating employment opportunities, and developing the service sector. The study analyzes the economic effectiveness of ongoing reforms in Uzbekistan aimed at developing domestic tourism, as well as changes in transport and tourism infrastructure based on statistical data. The role of domestic tourism in supporting small businesses and private entrepreneurship is substantiated. The research findings indicate that domestic tourism is one of the key factors ensuring sustainable economic growth in the country.

Keywords: Domestic tourism, national economy, regional development, tourism infrastructure, service sector, employment, economic growth, tourism policy, transport system, entrepreneurship.

Kirish

Jahon iqtisodiyotining zamonaviy rivojlanish tendensiyalarida xizmatlar sohasi, xususan turizm tarmog‘i, barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlovchi strategik yo‘nalishlardan biri sifatida e’tirof etiladi. Turizm nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki ijtimoiy-madaniy integratsiya, hududlararo iqtisodiy muvozanatni ta’minlash va aholi bandligini oshirishga xizmat qiluvchi kompleks tizim sifatida shakllanib bormoqda. Shu nuqtai nazardan ichki turizm alohida ahamiyat kasb etadi, chunki u mamlakat ichidagi moliyaviy resurslarning aylanishini kuchaytiradi va tashqi iqtisodiy omillarga bog‘liqlikni nisbatan kamaytiradi. So‘nggi yillarda

ko‘plab davlatlarda ichki turizmni rivojlantirish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Bu jarayon ayniqsa pandemiyadan keyingi davrda yanada jadallashdi, chunki xalqaro turizmda kuzatilgan cheklovlar ichki sayohatlarning ahamiyatini oshirdi. Jahon turizm tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, global turizm oqimining sezilarli qismi aynan ichki sayohatlar hissasiga to‘g‘ri keladi va ayrim rivojlangan mamlakatlarda bu ko‘rsatkich 70–80 foizgacha yetadi. Bu holat ichki turizmning iqtisodiy barqarorlikdagi rolini yaqqol tasdiqlaydi. O‘zbekiston sharoitida ham ichki turizmni rivojlantirishga so‘nggi yillarda alohida e’tibor qaratilmoqda. Turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, transport tarmoqlarini kengaytirish, tarixiy va madaniy meros obyektlarini tiklash hamda xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ichki sayohatlar hajmining oshishiga zamin yaratmoqda. Rasmiy statistik ma’lumotlarga ko‘ra, so‘nggi yillarda ichki turistlar soni o‘n millionlab kishilarni tashkil etib, bu ko‘rsatkich yildan-yilga o‘sish tendensiyasini namoyon etmoqda. Bu esa ichki turizmning iqtisodiy tizimdagi ulushi ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Ichki turizmning iqtisodiyotga ta’siri ko‘p qirrali xarakterga ega. Bir tomondan, u xizmatlar sektorining kengayishiga olib keladi: mehmonxona xo‘jaligi, umumiy ovqatlanish, transport va savdo xizmatlari faol rivojlanadi. Ikkinchi tomondan, hududiy iqtisodiyotning faollashuvi kuzatiladi, ya’ni sayyohlik oqimi yuqori bo‘lgan hududlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari soni ortadi. Bu jarayon mahalliy aholining daromad darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatib, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. ichki turizm bandlikni ta’minlashning samarali mexanizmlaridan biri sifatida ham ahamiyatlidir. Turizm sohasining mehnat talabchanligi yuqori bo‘lib, u turli kasb egalari — gidlar, xizmat ko‘rsatuvchi xodimlar, transport operatorlari, hunarmandlar va boshqa ko‘plab yo‘nalishlarda ish o‘rinlarini yaratadi. Bu esa ayniqsa yoshlar bandligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. ichki turizm faqat iqtisodiy kategoriya sifatida emas, balki ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida ham o‘rganilishi lozim. U aholining dam olish madaniyatini

shakllantiradi, milliy merosga qiziqishni oshiradi va hududlar o‘rtasidagi madaniy integratsiyani kuchaytiradi. Shu jihatdan ichki turizm iqtisodiyot va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni mustahkamlovchi muhim tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur maqolada ichki turizmning iqtisodiyotdagi o‘rni ilmiy-tahliliy yondashuv asosida o‘rganilib, uning iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’siri, hududiy rivojlanishdagi roli hamda O‘zbekiston sharoitidagi dolzarb tendensiyalari statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili

Ichki turizmning iqtisodiy tizimdagi o‘rni so‘nggi o‘n yilliklarda xalqaro va mintaqaviy ilmiy tadqiqotlarda keng o‘rganilayotgan yo‘nalishlardan biriga aylangan. Xorijiy adabiyotlarda turizmning iqtisodiy o‘sishga ta’siri asosan endogen o‘sish nazariyasi va ko‘paytiruvchi (multiplier) effekt konsepsiyasi asosida tahlil qilinadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, turizm sektori orqali kirib kelayotgan mablag‘lar iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida qayta aylanish jarayonini kuchaytiradi va yalpi ichki mahsulot (YIM) o‘sishiga bilvosita ta’sir ko‘rsatadi. Jumladan, C. Cooper, S. Wanhill va J. Fletcher kabi olimlarning tadqiqotlarida turizm iqtisodiyoti xizmatlar sektorining integratsiyalashgan tizimi sifatida talqin qilinib, ichki turizm tashqi turizmga nisbatan barqarorroq daromad manbai ekani asoslab berilgan. World Tourism Organization (UNWTO) hisobotlarida esa ichki turizm global turizm oqimining asosiy qismini tashkil etishi, ko‘plab davlatlarda umumiy turizm xarajatlarining 60–75 foizi aynan ichki sayohatlarga to‘g‘ri kelishi qayd etiladi. Bu ko‘rsatkich ichki turizmning iqtisodiy barqarorlikdagi strategik ahamiyatini tasdiqlaydi R. Butler tomonidan ilgari surilgan turistik hududlarning hayotiy sikli modeli (Tourism Area Life Cycle – TALC) ichki turizm rivojlanishini hududiy iqtisodiy o‘sish bilan bog‘liq dinamik jarayon sifatida izohlaydi. Ushbu modelga ko‘ra, turistik hududlar bosqichma-bosqich rivojlanib, mahalliy iqtisodiyotga turli darajada ta’sir ko‘rsatadi: rivojlanish bosqichida investitsiyalar oqimi kuchayadi, barqarorlashuv bosqichida esa iqtisodiy foyda maksimal darajaga

yetadi. MDH davlatlari olimlari orasida A. Aleksandrova, V. Kvartalnov va E. Voskresenskiylarning ishlarida turizm iqtisodiyoti keng yoritilib, ichki turizmning hududiy rivojlanishdagi o‘rni, kichik biznesni rag‘batlantirishdagi roli hamda ijtimoiy barqarorlikka ta’siri tahlil qilingan. Ularning fikricha, ichki turizm milliy iqtisodiyotning tashqi shoklarga nisbatan chidamliligini oshiruvchi omil sifatida xizmat qiladi.

O‘zbekiston olimlari tomonidan ham ichki turizm masalasi so‘nggi yillarda faol o‘rganilmoqda. S. Qosimov, N. Yuldasheva, A. Rahimov va boshqa iqtisodchi-tadqiqotchilarning ishlarida turizm infratuzilmasini rivojlantirish, hududiy iqtisodiy faollikni oshirish hamda turizm xizmatlari bozorini kengaytirish masalalari yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda ichki turizmning O‘zbekiston YAIMidagi ulushi ortib borayotgani, ayniqsa xizmatlar sektorida uning multiplikativ ta’siri kuchayayotgani qayd etiladi. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi va Statistika agentligi tomonidan e’lon qilingan rasmiy ma’lumotlarda ichki turistlar oqimining yildan-yilga oshib borishi kuzatiladi. Bu holat respublika hududlarida turizm infratuzilmasining kengayishi va aholi daromadlarining o‘sishi bilan bevosita bog‘liq ekani ilmiy adabiyotlarda ham tasdiqlanadi. mavjud ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ichki turizm iqtisodiy o‘sishning muhim drayverlaridan biri bo‘lib, u hududiy rivojlanish, bandlik va investitsion faollikni oshirishda kompleks ta’sirga ega tizim sifatida shakllangan.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda ichki turizmning iqtisodiyotdagi o‘rnini o‘rganish uchun kompleks ilmiy yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot metodologiyasi iqtisodiy tahlil, qiyosiy tahlil, statistik umumlashtirish hamda tizimli yondashuv usullariga asoslandi. Birinchi bosqichda adabiyotlar tahlili amalga oshirilib, xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari, xalqaro tashkilotlar (jumladan, UNWTO) hisobotlari hamda milliy statistika ma’lumotlari o‘rganildi. Bu bosqich ichki turizmning nazariy asoslarini aniqlash va mavjud ilmiy qarashlarni tizimlashtirishga xizmat qildi.

Ikkinchi bosqichda statistik tahlil usuli qo‘llanilib, O‘zbekistonda ichki turistlar oqimi, turizm xizmatlari hajmi, hududiy sayyohlik faolligi va xizmatlar sektoridagi ulush bo‘yicha ma’lumotlar tahlil qilindi. Ushbu ma’lumotlar asosida ichki turizmning iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’siri baholandi. Uchinchi bosqichda qiyosiy tahlil usuli yordamida O‘zbekiston tajribasi ayrim xorijiy davlatlar (Turkiya, Ispaniya, Fransiya) tajribasi bilan solishtirildi. Bu yondashuv ichki turizmni rivojlantirishdagi umumiy tendensiyalar va farqli jihatlarni aniqlash imkonini berdi. Shuningdek, tizimli yondashuv asosida ichki turizm iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari — transport, xizmatlar, savdo va kichik biznes bilan o‘zaro bog‘liq yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqildi. Ushbu yondashuv ichki turizmning multiplikativ iqtisodiy ta’sirini chuqurroq anglashga yordam berdi. Tadqiqot davomida foydalanilgan ma’lumotlar ishonchliligi yuqori bo‘lgan rasmiy statistika, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va ilmiy nashrlarga tayangan holda tanlab olindi. Bu esa olingan natijalarning ilmiy asoslanganligi va xolisligini ta’minladi.

Начало формыNatijalar

Mavjud statistik ma’lumotlar asosida ichki turizmning iqtisodiyotdagi o‘rni bir necha asosiy yo‘nalishlarda sezilarli darajada namoyon bo‘lishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ichki turizm nafaqat xizmatlar sektorining o‘sishiga turtki beruvchi omil, balki hududiy iqtisodiy faollikni muvozanatlashtiruvchi muhim mexanizm sifatida ham faoliyat yuritadi. Avvalo, ichki turizm oqimlarining ortishi xizmat ko‘rsatish sohasida daromadlarning barqaror o‘sishiga olib keladi. Mehmonxona xo‘jaligi, umumiy ovqatlanish, transport va madaniy-ko‘ngilochar xizmatlar segmentida talabning kengayishi kuzatildi. Bu esa o‘z navbatida kichik va o‘rta biznes subyektlarining faollashuviga, yangi ish o‘rinlarining yaratilishiga hamda hududiy iqtisodiyotning diversifikatsiyalashuviga xizmat qilmoqda. Tahlillar natijasida ichki turizmning yalpi hududiy mahsulot tarkibidagi ulushi sezilarli o‘sish tendensiyasiga ega ekanligi aniqlandi. Turistik salohiyati yuqori bo‘lgan viloyatlarda (tog‘li va tarixiy hududlar) ichki turistlar oqimi iqtisodiy aylanmaning

tezlashishiga bevosita ta’sir ko‘rsatgan. Statistik kuzatuvlarga ko‘ra, mavsumiy davrlarda ichki turistlar sonining ortishi bilan hududiy savdo aylanmasi o‘rtasida ijobiy korrelyatsiya mavjudligi qayd etildi.

Ichki turizmning muhim natijalaridan biri sifatida infratuzilma rivojlanishiga qo‘shgan hissasi alohida qayd etildi. Yo‘l-transport tarmoqlarini modernizatsiya qilish, mehmonxona va dam olish maskanlarini kengaytirish hamda servis sifati oshishi hududlarning investitsion jozibadorligini kuchaytirmoqda. Bu jarayonlar nafaqat turizm sohasiga, balki boshqa iqtisodiy tarmoqlarga ham multiplikativ ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ichki turizm aholining daromadlarini hududlar bo‘ylab qayta taqsimlash funksiyasini ham bajaradi. Ya’ni, yirik shaharlar bilan bir qatorda chekka va qishloq hududlarida ham pul oqimlari faollashib, mahalliy aholining iqtisodiy faolligi oshmoqda. Bu esa hududlararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari, ichki turizmning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi ham sezilarli ekanligi aniqlandi. Aholining dam olish madaniyati va rekreatsion ehtiyojlarining qondirilishi mehnat unumdorligining oshishiga bilvosita ta’sir ko‘rsatadi. Natijada iqtisodiyotda inson kapitalining sifat jihatdan yaxshilanishi kuzatiladi.

Ichki turizmning iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’siri

Ko‘rsatkich	**2022**	**2023**	**2024**	**O‘zgarish (%)**
Bandlik (ming kishi)	420	520	600	+42.8
Turizm xizmatlari hajmi (trln so‘m)	9.5	11.3	13.6	+43.1

Oilaviy mehmon uylar soni	1200	1600	2500	+108
Hududiy savdo aylanmasi o‘sishi (%)	10	17	22	+12

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari ichki turizmning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni tobora mustahkamlanib borayotganini ko‘rsatadi. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, ichki turizm nafaqat dam olish va rekreatsiya ehtiyojlarini qondiruvchi ijtimoiy faoliyat, balki iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiruvchi muhim sektor sifatida ham shakllanmoqda. So‘nggi yillardagi statistik ko‘rsatkichlar ichki sayyohlar sonining barqaror ortishini (2021-yilda 6,5 mln dan 2024-yilda 10 mln kishigacha) qayd etib, ushbu jarayon iqtisodiyotning turli tarmoqlariga keng ko‘lamli ta’sir ko‘rsatayotganini isbotlaydi. Tahlillar asosida ichki turizmning eng muhim iqtisodiy funksiyalaridan biri sifatida daromad yaratish va xizmatlar sektorini kengaytirish jarayoni ajralib turadi. Mehmonxona xo‘jaligi, transport, umumiy ovqatlanish va savdo sohalarida kuzatilgan o‘sish ichki turizm talabining bevosita natijasi hisoblanadi. Turizm xizmatlari aylanmasining 2022–2024-yillar oralig‘ida 9,5 trillion so‘mdan 13,6 trillion so‘mgacha oshgani ushbu sohaning iqtisodiy ahamiyatini yaqqol namoyon etadi. Ichki turizm bandlik darajasiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, turizm va unga bog‘liq xizmatlarda band bo‘lganlar soni 420 ming kishidan 600 ming kishigacha yetgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich sohada mehnat bozorining kengayishini va yangi ish o‘rinlarining yaratilishini ifodalaydi. Ayniqsa, oilaviy mehmon uylari va kichik xizmat ko‘rsatish subyektlarining ko‘payishi norasmiy iqtisodiyotning qisqarishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatgan.

Hududiy tahlillar ichki turizmning iqtisodiy faollikni geografik jihatdan muvozanatlashtirishdagi rolini ham ochib berdi. Samarqand, Buxoro, Xorazm va Toshkent viloyatlarida ichki turistlar oqimining yuqori konsentratsiyasi kuzatilib, bu hududlarda savdo va xizmat ko‘rsatish aylanmasining sezilarli darajada oshishiga olib kelgan. Natijada hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni yumshatish jarayoni kuchaygan. Ichki turizmning yana bir muhim jihati uning multiplikativ iqtisodiy ta’sirga ega ekanligidir. Har bir turist xarajati bir vaqtning o‘zida transport, savdo, oziq-ovqat va xizmatlar sohalarida qo‘shimcha qiymat yaratilishiga olib keladi. Bu jarayon yalpi ichki mahsulotning bilvosita o‘sishiga xizmat qiladi va iqtisodiy faollik zanjirini kengaytiradi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari ichki turizmni iqtisodiy rivojlanishning strategik yo‘nalishlaridan biri sifatida baholash zarurligini ko‘rsatadi. Ushbu soha nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, balki hududiy rivojlanish, bandlikni oshirish va xizmatlar bozorini diversifikatsiya qilishda ham muhim o‘rin egallaydi. Shu bois ichki turizmni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan siyosiy va institutsional choralarni yanada kuchaytirish mamlakat iqtisodiy o‘sishining barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. “Turizm statistikasi: 2021–2024-yillar ma’lumotlari”. – Toshkent, 2025.
2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. “O‘zbekistonda turizm sohasini rivojlantirish bo‘yicha yillik hisobot (2024)”. – Toshkent, 2025.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. “Turizmni rivojlantirishni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” (PF–5611). – Toshkent, 2019.
4. World Tourism Organization (UNWTO**).**“International Tourism Highlights, 2024 Edition”. – Madrid, 2024.

5. Asian Development Bank (ADB). “Uzbekistan Tourism Sector Assessment and Roadmap”. – Manila, 2023.
6. World Travel & Tourism Council (WTTC). “Economic Impact Report: Uzbekistan 2024”. – London, 2024
7. Mirzayev M.M., Aliyev A.T. “Turizm iqtisodiyoti”. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.